УДК 738:069.5/72(477.41-21)НІЕЗ

DOI [https://doi.org/10.31470/2518-7732-2019-1\(15\)-138-143](https://doi.org/10.31470/2518-7732-2019-1(15)-138-143)

Гладун Леся,

старший науковий співробітник,
lesja-3@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1831-8661>
ID: 6462608

Національний історико-
етнографічний заповідник
«Переяслав»,
вул. Шевченка, 8,
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08400

Gladun Lesya,

senior scientific researcher,
lesja-3@ukr.net
<https://orcid.org/000-0002-1831-8661>
ID: 6462608

National Historical and Ethnographic
Reserve «Pereyaslav»,
8, Schevchenko Str.,
Pereiaslav-Khmelnytskyi,
Kyiv region, Ukraine, 08400

Художня кераміка в експозиції Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема

У статті розглядається, аналізується колекція декоративних тарілок художників-фарфористів М. Козака та З. Олексенко у Музеї класика єврейської літератури Шолом-Алейхема, виготовлених на Полонському фарфоровому заводі.

Метою даної статті є висвітлення авторських виробів художників Полонського фарфорового заводу та їх каталогізація в колекції Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. Методологічну основу становлять загальнонаукові принципи та методи дослідження. Серед них – пошуку, аналізу та синтезу, узагальнення які дозволили дослідити дане питання та розкрити його.

Колекція художньої кераміки у фондовій збірці Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» досить велика.

Формувалася збірка кераміки Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема в декілька етапів. Перші надходження датуються 1983 роком. Збірка авторських робіт М. Козака і З. Олексенко налічує 15 одиниць збереження. Декоративні тарілки умовно можна розділити на дві групи за сюжетними композиціями: перша – тарілки з видами м. Переяслава кін. XIX – поч. XX ст., друга – тарілки, на яких створено світ образів творів Шолом-Алейхема.

У дослідженні подаються біографічні дані М. Козака та З. Олексенко, характеризується їх доробок, що експонується в Музеї класика єврейської літератури Шолом-Алейхема НІЕЗ «Переяслав» та каталог авторських робіт із зазначенням автора, назви та інших даних, які характеризують предмети художньої кераміки.

Збірка демонструє широкі можливості музейних предметів у відтворенні історії та культури Переяслава кінця XIX – початку XX ст.

В колекції музею знаходяться унікальні предмети, твори декоративно-ужиткового мистецтва, що потребують систематизації, наукової обробки та введення в науковий обіг.

Ключові слова: М. Козак, З. Олексенко, декоративна тарілка, музейна колекція, каталог.

Art ceramics in the exposition of the Museum of the Classic of Jewish Literature Sholom-Aleehema

The article deals with the analysis of the collection of decorative plates by porcelain painters M. Kozak and Z. Oleksenko at the Sholom Aleichem Museum of Jewish Literature, made at Polonsky Porcelain Factory.

The purpose of this article is the illustration of author's works of painters of the Polonsky Porcelain Factory and their cataloging in the collection of the Museum of the Classic of Jewish Literature Sholom Aleichem. The methodological basis is the general scientific principles and methods of research. Among them – the search, analysis and synthesis, generalizations that allowed to explore this issue and reveal it.

The collection of artistic ceramics in the stock collection of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav» is quite large.

A collection of ceramics of the Museum of the Classic of Jewish Literature Sholom Aleichem was formed in several stages. The first receipts date back to 1983. The collection of author's works by M. Kozak and Z. Oleksenko has 15 preservation units. Decorative plates can be divided into two groups according to the plot compositions: the first - plates

with views of the city of Pereiaslav from late XIX – early XX century, the second – plates, which created the world of images of works by Sholom-Aleichem.

The study presents biographical data of M. Kozak and Z. Oleksenko, their works, exhibited at the Museum of the Hebrew Classics of Hebrew Literature Sholom Aleichem NIEZ «Pereiaslav» and a catalog of author's works, indicating the author, names and other data that characterize artistic ceramics are characterized.

The collection demonstrates the wide possibilities of museum objects in reproducing the history and culture of Pereiaslav in the late nineteenth and early twentieth centuries.

In the collection of the museum there are unique objects, works of decorative and applied arts, which require systematization, scientific processing and introduction into scientific circulation.

Key words: M. Kozak, Z. Oleksenko, decorative plate, museum collection, catalog.

Багатогранність фондової колекції НІЕЗ «Переяслав» дає можливість розглядати її в різних аспектах. Вона є об'єктом різних тематичних досліджень.

Висвітлення даного питання актуальне не тільки з погляду вивчення традиційних аспектів матеріальної та духовної культури населення Переяславщини, але має загальнонаціональне, культурне значення. Також однією із проблем сьогодення є популяризація музейних збірок із фондової колекції НІЕЗ «Переяслав», що зумовлює актуальність даного дослідження.

Попри значну фактологічну базу, питання детального вивчення, висвітлення в науковій літературі колекцій НІЕЗ «Переяслав», носить фрагментарне явище. Досі відсутній глибокий аналіз, порівняльні аспекти зображень та тематичні напрямки колекції художньої кераміки Заповідника. Окремі статті на темі дослідження публікувалися І. Дунайною [2], Т. Музиною [3].

Метою даної статті є висвітлення авторських виробів художників Полонського фарфорового заводу та їх каталогізація в колекції Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема.

У 1978 році, у Переяславі-Хмельницькому відкрито перший в Європі Музей класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. В колекції музею зібрані унікальні речі: оригінальні книги, документи, друковані видання, літографії, предмети побуту та релігії.

Колекція художньої кераміки у фондовій збірці Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» досить велика. Вона створювалась протягом багатьох років – шляхом експедицій, співпраці з народними майстрами, закупівлі. Значну частину збірки Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема складає авторська кераміка декоративно-ужиткового призначення Полонського заводу художньої кераміки.

Формувалася музейна збірка кераміки музею в декілька етапів. Перші надходження датуються 1983 роком. С. Бенціанов, голова єврейського культурного товариства ім. П. Маркіша, член національної спілки журналістів України відвідав музей і передав велику вазу із зображенням письменника. Подарунок від шанувальників творчості Шолом-Алейхема був виготовлений на Полонському фарфоровому заводі що на Хмельниччині. Автори вази подружжя М. Козак і З. Олексенко. Пізніше, на замовлення музею автори виготовили тарілки із зображенням Шолом-Алейхема та його літературних героїв, а також із зображенням видів м. Переяслава II - пол. XIX ст.

Микола Козак народився 29 жовтня 1947 р. у с. Загін на Чернігівщині. Маючи талант до малювання, вступив до Миргородського керамічного технікуму, який закінчив у 1968 р., отримавши кваліфікацію художник-майстер. Після навчання був направлений на роботу в художню лабораторію на Полонський фарфоровий завод. Звідти був призваний до армії. Після завершення служби в 1971 р. повернувся до Полонного на завод.

У 1975 р. Микола Іванович вступив у Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва. Після навчання з 1980 р. він обіймає посаду старшого художника Полонського фарфорового заводу, з 1985 р. посаду головного художника. У 2003–2007 рр. працює головним художником корпорації «Укрпромфарфор Елікор Україна». Роботи М. Козака гідно оцінені. Він був постійним членом республіканської та Всесоюзної художніх рад фарфоро-фаянсової галузі, з 1987 року є членом Спілки дизайнерів СРСР та України. На багаторічному шляху головного художника заводу М. Козак створив колекцію авторських робіт зі своїм унікальним почерком і характером.

Після закриття Полонського фарфорового заводу М. Козак виступив ініціатором створення Музею порцеляни. Майстру, який належить до когорти видатних художників-фарфористів, випала нагода врятувати безцінний спадок заводу і зберегти його для прийдешніх поколінь.

Зінаїда Володимирівна Олексенко народилася 17 грудня 1948 р. у м. Миргороді на Полтавщині. Закінчила Миргородський керамічний технікум, потім Львівський інститут

декоративно-ужиткового мистецтва. З 1968 р. проживає в м. Полонному. На Полонському фарфоровому заводі працювала художником, провідним художником. З. Олексенко учасниця республіканських, всесоюзних, міжнародних виставок декоративно-ужиткового мистецтва. Авторські роботи художниці зайняли достойне місце у колекціях багатьох музеїв. Творчі здобутки мисткині були оцінені достойно: в 1990 р. нагороджена Почесною Грамотою Президії Верховної Ради України, а в 1997 р. їй надано звання Заслужений працівник промисловості України.

Збірка авторських робіт М. Козака і З. Олексенко налічує 15 одиниць збереження. Декоративні тарілки умовно можна розділити на дві групи за сюжетними композиціями: перша – тарілки з видами м. Переяслава кін. XIX – поч. XX ст., друга – тарілки, на яких створено світ образів творів Шолом-Алейхема. Ескізи тарілок першої групи відтворені у синьо-голубих кольорах за фотографіями видів м. Переяслава. На звороті виробів авторський підпис та рік створення.

Тарілка декоративна «Переяслав. Успенская церковь» (інв. № К-1989) [5]. За майже тисячолітню історію побутування на даному освяченому місці, нинішній Собор Успіння Пресвятої Богородиці є сьомою за ліком будівлею, яка одна з небагатьох змогла встояти в роки Другої світової війни. Зображено п'ятибанну будівлю храму, побудовану в 1896 р. у русько-візантійському стилі з використанням фігурної цегляної кладки. Автор проекту відомий архітектор В. Ніколаєв. На даний час у культовій споруді проводяться богослужіння.

Тарілка декоративна «Переяслав. Земство» (інв. № К-1990). Зображено двоповерхову цегляну споруду за невисоким парканом, в оточенні дерев [5]. Приміщення Переяславської земської управи, збудовано в 60-х рр. XIX ст. у стилі пізнього класицизму за типовим проектом. Із 1919 року в будинку розмістився ревком, із 1921 р. – повітовий виконком, із 1960 – школа № 2.

Тарілка декоративна «Переяслав. Мужская гимназия» (інв. № К-1991). Зображено фасад, головний вхід двоповерхової цегляної споруди, виконаної в стилі модерн [5]. Переяславська земсько-міська чоловіча гімназія збудована в 1907 р. за авторським проектом Ф. Олтаржевського. Функціонувала гімназія з 1907 по 1919 рр. Пізніше навчальний заклад був реорганізований у загальноосвітню школу.

Тарілка декоративна «Переяслав. Вознесенский монастырь» (інв. № К-1992) [5]. На тарілці зображено частина комплексу Вознесенського монастиря: Вознесенський собор, дзвіниця і фрагмент мурованої стіни. Вознесенський собор у Переяславі побудований за ініціативи та на кошти гетьмана України Івана Мазепи в 1695–1700 рр. У 1702 р., у місті поновлено Переяславську єпархію і з того часу навколо собору облаштовується монастирське архієрейське подвір'я. Дзвіниця збудована в 1770–1776 рр. на кошти єпископа переяславського Іова Базилевича. Будівля триярусна, увінчана стрункою банею з глухим ліхтарем, маківкою та шпилем. Перший ярус слугував південним проходом до монастиря, тому має наскрізні аркові отвори. Другий і третій були дзвонарнями [4, с. 87-89]. Із 2008 р. вірянами УПЦ КП пристосована під церкву й освячена на честь Почаївської Божої Матері.

Тарілка декоративна «Переяслав. Преображенская церковь» (Спаська) (інв. № К-1995). На передньому плані зображено двоярусну дерев'яну дзвіницю, позаду якої проглядається будівля самої церкви [5]. Згідно зі свідченням П. Алепського, церква існувала вже у XVII ст., але яка була за архітектурою – невідомо. Вигляд будівлі, що була зведена трудами переяславських священників у 1765 р., залишився тільки на акварелі В. Г. Заболотного [1, с. 223].

Тарілка декоративна «Переяслав. Духовное училище». (інв. № К-1996) [5]. На тарілці зображено фрагмент двоповерхової споруди, яка збудована в 1877 р. і на початку відносилася до комплексу Вознесенського монастиря. У приміщенні до 1917 р. розміщувався гуртожиток для учнів єпархіального духовного училища, до 1941 р. – дитячий будинок, в роки німецької окупації – комендатура. Після війни в будівлі проведено реставрацію і в 1958 р. відкрито навчальний корпус педучилища, з 2000 р. в приміщенні школа № 6 і гімназія.

Тарілка декоративна «Вулиця до Успенського Собору», (інв. № К-1996-а). На тарілці зображено вулицю Посольську (тепер вул. М. Сікорського), яка веде до Успенського собору в м. Переяславі. Праворуч приміщення жіночої гімназії (ескіз з фото XIX ст.) [5].

Шолом-Алейхем, як багато єврейських письменників кін. XIX – поч. XX ст., писав про традиційне життя єврейського народу. Його твори ілюстрували провідні єврейські художники Н. Альтман, З. Толкачов, М. Аксельрод, М. Горшман.

У колекції музею зберігається декоративна композиція з 7 декоративних тарілок, ескізи яких зроблені за роботами відомих художників у коричнево-білих тонах (інв. № К-1994). Декоративні вироби за мотивами творів Шолом-Алейхема ілюструють просте провінційне життя

єврейської спільноти. На них прослідковуються навіть маленькі деталі єврейського побуту, національний характер його героїв.

Центром композиції являється декоративна тарілка із зображенням портрета Шолом-Алейхема. На малюнку чоловік середнього віку, з волоссям середньої довжини, вусами та борідкою, в окулярах. Ескіз портрета виконаний із фото письменника 1916 р.

Тарілка декоративна «Тев'є-молочник» присвячена однойменному твору Шолом-Алейхема. На передньому плані зображено в повний зріст бідняка-трудолюбця Тев'є-молочара. Бородатий чоловік середніх років стоїть, опершись на воза, позаду нього – група жінок. Ескіз малюнку відтворено з ілюстрації до творів Шолом-Алейхема (серія «Містечко») визначного майстра станкової та книжкової графіки З. Толкачова [5].

Тарілка декоративна «Часы». На тарілці зображено чоловіка, який тримає в руці годинник і звіряє його з настінним, який висить позаду нього. Малюнок зроблено з літографії видатного художника-авангардиста, автора графічних серій Н. Альтмана до оповідання Шолом-Алейхема «Часы» [5].

Тарілка декоративна «Скрипка». На тарілці зображено героя однойменного твору Шолом-Алейхема капелмейстера Чечека. Чоловік середнього віку з пишною бородою та густими бровами, який грає на скрипці. Праворуч від нього молодий хлопець, що у захваті слухає скрипалю. Ескіз з ілюстрації Н. Альтмана [5].

Тарілка декоративна «Портрет Шолом-Алейхема». На передньому плані ліворуч зображено Шолом-Алейхема в пальті та в капелюсі. Праворуч на задньому плані чоловік у верхньому одязі з парасолькою під рукою – герой однойменного твору письменника Менахем Мендл. Ескіз роботи з малюнка З. Толкачова [5].

Тарілка декоративна «Заколдованный портной». Ескіз за малюнком відомого єврейського художника, графіка М. Аксельрода. У роботах митця зображується національний характер, широку панораму життя єврейського народу. На фоні картини єврейського містечка зображено на повний зріст чоловіка середнього віку у верхньому одязі. Поруч із ним стоїть коза [5].

Тарілка декоративна «Мальчик Мотл». Ескіз зроблено з ілюстрації М. Горшмана. Герої творів класика єврейської літератури Шолом-Алейхема зображувались художниками так, щоб підкреслити колорит, людську гідність і свободу свого народу, віру в краще майбутнє. На тарілці, на передньому плані зображено у повний зріст усміхненого босоного хлопчика Мотла та чоловіка середнього віку у фартусі. На другому плані малюнка група дорослих людей. Всі люди з посмішками на обличчі [5].

Ваза декоративна (інв. № К-2104) з портретом класика єврейської літератури Шолом-Алейхема, з плавними скошеними бочками, які переходять у невисокий вигнутий назовні вінчик. На бочках посередині в овалі портрет Шолом-Алейхема в обрамленні різнокольорових квітів, завитків і листочків. Зверху і знизу портрету написи на українській і єврейській мовах «Шолом-Алейхем». На горловині вази напис: «Подарунок Переяслав-Хмельницькому музею видатного єврейського письменника від читачів міста Полонного Хмельницької області. 1980 рік» [5].

Отже, сьогодні Музей класика єврейської літератури Шолом-Алейхема є осередком популяризації культурної спадщини єврейського народу. В колекції музею знаходяться унікальні предмети, твори декоративно-ужиткового мистецтва, що потребують систематизації, наукової обробки та введення в науковий обіг.

Нижче подається каталог декоративних тарілок автори Козак М. та Олексенко З., що експонуються в Музеї класика єврейської літератури Шолом-Алейхема НІЕЗ «Переяслав». У ньому зазначено: назву, автора, місце і дату створення, матеріал та техніку, розміри.

Каталог

1. KB-16275, К-1989. Тарілка декоративна «Переяслав. Успенская церковь». Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Зображено Успенську церкву в м. Переяславі кін. XIX ст. Фарфор, кобальт, золото, глазурований розпис, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

2. KB-16276, К-1990. Тарілка декоративна «Переяслав. Земство». Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Зображено Земство в м. Переяславі кін. XIX ст. Фарфор, кобальт, золото, глазурований розпис, заводське виробництво, d-26,5 см. d. д.-8 см. в.-2 см.

3. KB-16277, К-1991. Тарілка декоративна «Переяслав. Мужская гимназия». Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Зображено фасад приміщення чоловічої гімназії в м. Переяславі кін. XIX ст. Фарфор, кобальт, золото, глазурований розпис, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. d.д.-8 см. в.-2 см.

4. KB-16278, К-1992. Тарілка декоративна «Переяслав. Вознесенский монастырь». Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Зображено фасад Вознесенського монастиря в м. Переяславі кін. XIX ст. Фарфор, кобальт, золото, глазурований розпис, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

5. KB-16280, К-1994. Декоративна композиція з 7 декоративних тарілок, присвячена творчості класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

– Тарілка декоративна зображено портрет Шолом-Алейхема (ескіз із фото письменника 1916 р.) та напис Шолом-Алейхем на українській та єврейській мовах. Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

– Тарілка декоративна «Тев'є-молочник» (з картини З. Толкачова). Зображено літнього чоловіка з палицею, позаду нього – група жінок. Ліворуч по колу тарілки напис «Тев'є-молочник». Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

– Тарілка декоративна «Часы» (з літографії Н. Альтмана). Зображено немолодого чоловіка в капелюсі та окулярах, який звіряє годинник на руці з настінним годинником. Ліворуч по колу тарілки напис «Часы». Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

– Тарілка декоративна «Скрипка» (з ілюстрації Н. Альтмана). Зображено чоловіка з бородою, який грає на скрипці, праворуч – молодий хлопець. Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

– Тарілка декоративна «Портрет Шолом-Алейхема». Зображено на передньому плані Шолом-Алейхема за ним постать немолодого чоловіка з парасолькою – герой твору Менахем-Мендл. Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

– Тарілка декоративна «Заколдованный портной». На фоні містечкової вулиці зображено немолодого чоловіка на повний зріст, поряд з ним коза. По низу тарілки напис «Заколдованный портной» (з малюнка М. Аксельрода). Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

– Тарілка декоративна «Мальчик Мотл». На передньому плані зображено хлопчика та дорослого чоловіка, за ними група дорослих людей. По низу тарілки напис «Мальчик Мотл» (з ілюстрації М. Горшмана). Автори М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне, 1985 р. Фарфор, кобальт, золото, д.-26,5 см.

6. KB-16281, К-1995. Тарілка декоративна «Переяслав. Преображенская церковь». Автор М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне 1985 р. Зображено Преображенську церкву в м. Переяславі (ескіз з фото XIX ст.). Фарфор, кобальт, золото, підглазурний розпис, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

7. KB-16282, К-1996. Тарілка декоративна «Переяслав. Духовное училище». Автор М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне 1985 р. Зображено фасад духовного училища в Переяславі (ескіз з фото XIX ст.). Фарфор, кобальт, золото, підглазурний розпис, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

8. KB-16283, К-1996-а. Тарілка декоративна «Вулиця до Успенського Собору». Автор М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне 1985 р. Зображено вулицю Посольську (тепер вул. М. Сікорського) в м. Переяславі. Праворуч приміщення жіночої гімназії (ескіз з фото XIX ст.). Внизу напис «Переяслав». Фарфор, кобальт, золото, підглазурний розпис, заводське виробництво, д.в.-26,5 см. д.д.-8 см. в.-2 см.

9. KB-20078, К-2104. Ваза декоративна з портретом класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. Автор М. І. Козак та З. В. Олексенко м. Полонне 1985 р. Зображено на бочках вази, в овалі, портрет Шолом-Алейхема, в обрамленні букетів квітів. Фарфор, ручний розпис, заводське виробництво, h-39 см., д.в.-13,5 см, д.д.-12,5 см.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бузян Г. М., Набок Л. М., Роздобудько М. В., Тетеря Д. А. Нариси з історії давнього Переяслава. Київ, 2007. 262 с.

2. Дунайна І. Фарфор та фаянс Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: формування та предметний склад колекції // Сіверщина в історії України: зб. наук. пр. Глухів – Київ, 2018. Вип. 11. С. 437–440.
3. Музика Т. Збірка українського фарфору та фаянсу XIX – поч. XX ст. у Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав». Волокитинський фарфор // Переяславіка: зб. наук. ст. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 3(5). С. 201–205.
4. Набок Л. М., Колибенко О. В. Православні храми Переяславщини: історія, дослідження, сучасність. Київ, 2007. 176 с.
5. Фонди НІЕЗ «Переяслав». Інвентарні книги фондової групи «Кераміка» № 1-5.

REFERECES

1. Buzian, H. M., Nabok, L. M., Rozdobudko, M. V., Teteria, D. A. (2007). *Narysy z istorii davnoho Pereiaslava*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Dunaina, I. (2018). *Farfor ta faians Natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka «Pereiaslav»: formuvannia ta predmetnyi sklad kolektsii* [Porcelain and faience of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav»: Formation and Subject Composition of the Collection]. *Siversshchyna v istorii Ukrainy: zb. nauk. pr. – Siverschyna in the History of Ukraine: Collection scientific Ave*. Glukhiv – Kyiv, 11, 437-440 [in Ukrainian].
3. Muzyka, T. (2009). *Zbirka ukrainskoho farforu ta faiansu XIX – poch. XX st. u Natsionalnomu istoryko-etnohrafichnomu zapovidnyku «Pereiaslav»*. *Volokytynskyi farfor* [Collection of Ukrainian porcelain and faience XIX – beginning. Twentieth century in the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav». Volokitinsky Porcelain]. *Pereiaslavika: zb. nauk. st. – Pereyaslavika: Collection scientific articles*. Pereyaslav-Khmelnytsky, 3(5), 201-205 [in Ukrainian].
4. Nabok, L. M., Kolybenko, O. V. (2007). *Pravoslavni khramy Pereiaslavshchyny: istoriia, doslidzhennia, suchasnist*. [Orthodox churches in Pereyaslav oblast: history, research, modernity]. Kyiv [in Ukrainian].
5. *Fondy NIEZ «Pereiaslav»*. *Inventarni knyhy fondovoi hrupy «Keramika»* [NIEZ foundations «Pereyaslav». Inventory books of the stock company «Ceramics»]. 1-5 [in Ukrainian].

Одержано 12.04.2019.